

HERVÉ ÉS AZ ANTIMILITARISTA PROPAGANDA.

A magyar sajtóban a *Huszadik Század* volt az első, a mely az antimilitarista mozgalmat világtörténelmi jelentőségében bemutatta. Egyik társunk részletesebben kifejtette, hogy a francia antimilitarista propaganda (mely ma a legkiterjedtebb és legintenzívebb a világon) honnan indult ki és hova tendál.¹ Ugyanez a társunk ugyancsak lapunk hasábjain azt a prognózist állította fel,² hogy az

¹*A forradalom. Huszadik Század* 1905 március havi számában.

²*Az egységes francia szocialista párt*, Ib. 1905 június havi szám.

célokat keresnek minden olyan kérdés tárgyalásában, mely az egyetemek docens-jászolaiban még nincs kimérve.

De ez ne zavarjon bennünket. Hadd nyerítsen fel boszankodó megütközéssel egy-egy jámbor lovacska, főleg a szociálpolitikai jászolból. Majd megnyugosznak és legelnek tovább. Mialatt Hervééknek lázas fejait a börtönökben hűsítgetik és a köztársasági radikális Rouvier-kabinet kivételes törvényhozási intézkedésekre gondol és Jaurès legszebb és legfilozófikusabb mondatkonstrukcióival igyekeznek a rettenetes ellentéteket a pártban elsimítani . . . A lovacskáknak mindez nem tudományos probléma, hisz se Földes, se Mariska nem kérdezik az alapvizsgán.

Nekünk azonban szembe kell néznünk vele, mert a társadalmi életnek minden nagy valósága ép úgy a tudomány vizsgálati körébe tartozik, mint a nyugodt fejlődés minden jelensége. A biológia nemcsak növéssel, de tifózus lázakkal is foglalkozik.

Szomorú, hogy ezen még disputálni kell.

Amaz előbb említett cikkek megjelenése óta még gyorsabb tempóban haladt előre az antimilitarista mozgalom. Teljes ideológiai fegyvertára is kialakult a Gustave Hervé könyvében. A *Leur Patrie* a jövő forradalmának a bibliája. Úgy fogják egykor olvasni, mint mi ma a Voltaire és társainak forradalmat-hintő írásait. Sőt olyanok is fognak akadni, a kik azt fogják tanítani, hogy a tőke hatalmát elsöprő antimilitarizmust Hervé és társaik »csinálták«. Az elmélet mellett a gyakorlat is egyre izzóbb lett. A napilapokból is tudják, hogy egy antimilitarista plakátért Hervét és vagy 20 társát több évi börtönbüntetéssel sújtották. Az eredménye pedig e drákói szigornak, ennek a *déjà d'opinion*-nak (a hogy Anatole France is megbélyegezte) az lett, hogy ugyanezt a kiáltványt most már 2000 ember írta alá. A kormány habozik, hogy most már becsukassa-e ezeket is? Ha nem teszi: nyilvánvalóan megsérti az igazságosság elvét, mely egyenlő elbánást követel az összes polgárokkal szemben. Ha megteszi: a beavatottak szerint a következő plakátot már 6000 ember fogja aláírni és így tovább. Ha a kormány tehát következetes marad, a francia köztársaság ép oly börtönállammá alakul át, mint az orosz cárizmus.

S mi lesz akkor?

Az antimilitarizmus múltját, jelenét és jövőjét kimerítően s bántó világossággal mondja el a Gustave Hervé könyve. Tapintatot nem ismer, sőt brutális akar lenni. Proletár eszmét hirdet proletároknak a legmerevebb osztályharc álláspontjáról. Nemcsak nem enyhít semmit, de néha kegyetlenebb, mint maga az élet. Olykor valóságos torzképeket fest valami szemrontó magnézium fényben.

Hallgassuk csak:

Előrebocsátja, hogy nem néhány intellectuelnek szürke elméleteit mondja el, hanem könyve »hű kifejezője a tanítók, ipari munkások, kiskereskedők, mezőgazdasági napszámosok és kis földbirtokosok egy tekintélyes csoportjának, kikkel három évi propaganda folyamán az yonne-i départementban találkoztam«. (5. 1.)

Ezeknek az yonne-i kisembereknek vélekedése a szocialista taktikáról így hangzik:

„A proletároknak nincs hazájuk.

Ama különbségek, melyek a jelenlegi hazák között léteznek mind fölszines különbségek.

A kapitalista uralom ugyanaz minden országban; s minthogy nem tud működni a politikai szabadság bizonyos minimuma nélkül, mindazok az országok, melyek a kapitalista rend mellett élnek, olyan elemi szabadságokat élveznek, melyeket a proletariátustól többé megtagadni nem lehet; még Oroszországban is az autokrata uralom halálos sebet kapott.

Azok a proletárok, a kik megöletik magukat a mai hazákért együgyű, becsapott emberek, ostoba állatok.

Még ha győz is az ő hazájuk, ők azok, a kik a győzelem költségeit megfizetik az adók növekedése folytán.

Az egyedüli háború, mely nem a nép becsapása, az, melynek befejeztével a proletárok, ha győzedelmesek, remélhetik, hogy a kapitalista osztály expropriációjával kezükbe vehetik azokat a társadalmi gazdagságokat, melyeket nemzedékeken át a munka és az emberi lángelme felhalmozott.

Csak egy háború van, mely intelligens emberekhez méltó: a polgárháború, a szociális forradalom.” (152 és 153.1.)

Ennélfogva az yonne-i kisemberek hadiparancsa így szól: *Az általános mozgósításra a rezervisták sztrájkjával és a társadalmi forradalommal fogunk válaszolni, bárki támadta meg légyen is a hazát.*

Ez az a tétel, mely bámulatos gyorsasággal hódítja meg a francia proletariátust s melyet maguk a parlamenti szociálisták is veszedelmesnek vagy meggondolatlannak találnak. Maga Jaurès nevezte el Hervé tételét *une these d'écolier*-nek.

A *Leur Patrie* ennek a forradalmi taktikának védelme és rendszeres indoklása. S minthogy az antimilitarizmust a haza nevében támadják: Hervé a maga részéről a mai hazáknak izen hadat.

* * *

Hervé a hazafiságban egy új vallást lát, melynek célja a nagy néptömegeket az ő való érdekeikről félrevezetni. A haza csak a kevés kiváltságos osztálynak nyújt előnyöket a nemzet rovására. Ezt mutatja a vagyon eloszlásáról szóló statisztika, ezt bizonyítják az élet tényei.

Míg a kisszámú gazdagnak jut minden előny, addig

„a szegényeknek, az alsórangú tisztviselőknek, a kis, előlegnélküli kereskedők, a tőke nélküli parasztok tömegének, a vagyontalanok sokaságának, a két nembeli cselédek ezreinek a tudatlanság, a fárasztó és undorító munkák, a veszedelmes vagy egészségtelen mesterségek, a hosszú erőkifejtések, melyek megutáltatják a munkát és a férfiakat iszákosságba és az asszonyokat még lejjebb kergetik; ők kapják az éhség-napszámot vagy a nevetséges jutalmakat; övék a holnap bizonytalansága, a törvény szigora a legkisebb ballépésnél és ha a betegség, az öregség, a munkanélküliség beköszönt, a nélkülözések és a sötét nyomor s velük — főleg az asszonyokra nézve — a szomorúságoknak és a szegyennek egész sorozata. A haza, ez az!

Ez a szörnyűséges társadalmi egyenlőtlenség, ez a szégyenletes kizsákmányolása a nemzetnek a privilegizáltak osztálya által.” (18.)

És majdnem valamennyi haza egyforma. Leszámítva az orosz és a török autokráciát a munkásság sorsa nagyban és egészben ugyanez Európában:

„A mi bizonyos az az, hogy sem a francia haza nem ér többet, mint a német, olasz és angol haza, sem pedig az angol, olasz és német haza nem kiválóbbak, mint a francia oly mértékben, hogy az egyik vagy a másik megérdemelné, hogy megölessé érte magát az ember. A különbség oly minimális az egyik és a másik között lakosainak nagy tömegére nézve, hogy ha ezen hazák kitagadottjaiban csak egy kis józan ész vagy bátorság volna, a kis újjukat sem emelnék fel, hogy megvédelmezzék azokat azon a napon, melyen védelmükre hívnák fel.

Hogy franciák, angolok, németek vagy olaszok-e mit ártana ez nekik, igazbarmoknak és páriáknak!” (30.)

És mégis ezek a nyomorult, kizsákmányolt emberek hazafiak. Honnan e csoda?

Mert hogy a gazdagok védik a hazát: az természetes. »A haza elég sokat tesz érdekükben; mindnyájuknak biztosít műveltséget, jóllétet, kényelmet, pihenést, sőt még fényűzést is: valóságos hálátlan szörnyetegek volnának, ha nem szeretnék« (32.)

De miért szeretik a hazát ezek a páriák is?

Ezt a hazafiság kultusza eredményezi.

Már kora gyermekkoruktól a haza dicsőségét hallják a családban és az iskolákban, míg a többi hazákat lekicsinylik, befeketítik előttük. Véres énekeket tanulnak az iskolában, melyek glorifikálják a háborút. »Alig tud még olvasni, nem ismer semmiből semmit: mégis egy dolgot tud és ez mélyesen beléje van vésve: és ez az, hogy késznek kell lennie feláldozni életét a hazáért, ha a haza úgy rendeli«. (51.) Történelmi kézikönyvekből tanítják őket, melyek hazug világításban tárják fel a múltat: dicsőítve mindazt, a mi francia és lekicsinyítve mindent, a mi idegen. »Ha a haza győzedelmeskedik, diadalmasan emelik ki a győzelmet; ha vereséget szenved mindig találnak tisztos mentségeket, hogy megmagyarázzák csatavesztését«.

»Ez egy vitathatatlan axióma Franciaországban, hogy a franciákat nem győzheti le más, mint az árulás, vagy a túl-erő, vagy vezéreiknek tehetetlensége; még ha 80,000-en kapitulálnak is egyszerre, mint Sedannál, vagy 180,000-es hadseregben, mint Metznel, még akkor is valamennyi oroszlán, oroszlánok . . . kiket szamarak vezetnek«. (55, 56.)

Jönnek azután a hazafias hazugságok, a melyeket belenevelik a gyermekek véérébe: A haza a faj közössége, a nyelv közössége, az eszmék és az érdekek közössége. A haza mindenki édes anyja.

„De mit jelent e szó anya?

Ez egy jó, szeretetteljes asszony, ki a családi asztalon megosztja mindenét összes gyermekei között, akár szépek, akár csúnyák azok, akár erősek, akár véznák, sőt leginkább a betegeseket dédelgeti.

De nem anya egy olyan asszony, ki a családi asztalon néhány gyermekét a roskadásig eteti, míg a többit, gyakran a legderekabbakat, a nélkülözésnek teszi ki; ez nem egy anya, ez egy mostoha.

A hazák anyák! . . . Valójában kegyetlen mostohák, kiket megátkozni joga és kötelessége kitagadott gyermekeiknek.” (70, 71.)

Azután jönnek a mesterségesen ápolt hazafias előítéletek: hogy a franciák a világ legelső katonái, hogy Franciaország a lovagias bátorság hazája, hogy Franciaország a forradalom és a szabadság klasszikus földje, holott az igazság az, hogy »minden nép elhozta a maga kövét a közös műhöz vagy el fogja hozni holnap és hogy manapság minden népnek meg van a lázadókban és a leigázott állatokban, az avant garde emberekben és a retrográd és köznapis elmékben a maga kontingense«. (87.) Mindez a nevelés és társadalmi dresszura együttvéve a hazafiságból valóságos vallást csinál, mely ép oly vak, türelmetlen, ösztönszerű, meg nem győzhető, mint a régi volt.

A hívőnek vallásáról magasztos eszméje van: azt hiszi, hogy messze fölötte áll minden másnak; a protestáns sajnálattal nézi a katolikus babonákat, a katolikus, ki rózsafüzérét morzsolja, lemosolyogja a budhista hívő imádkozó malmaikat, a budhista a muzulmán durva barbárnak tekinti. Ugyanígy van a hazafiakkal. Az angol hazáját a világ első országának tartja; az amerikai azt hiszi, hogy a fiatal Amerika sokkal különb nálánál; a francia azt hiszi, hogy a francia haza százezer öllel fölötte áll a németnek; a német hazafi semmi áron nem turné, hogy a német haza hasonlítson a franciához; le egész a szegény orosz muzsikig, ki sötét fejében a szent Oroszországot minden más nemzet fölébe helyezi. (91.)

De nemcsak lényegében állunk egy új vallással szemben, hanem módszereiben is:

Mindkettő a gyermeket kora ifjúságától veszi hatalmába, mielőtt kritikai szelleme kialakult volna; a hazafias énekek a zsoltárokat helyettesítik, a történelmi és erkölcsstani kézikönyvek a bibliát és a katechizmust pótolják; az aranytól és drágakövektől ragyogó papi öltönyök helyett, itt a katonák és a tisztek rikító és csillogó egyenruhái; a rózsafüzereket és a többi katolikus álorcáskodásokat itt a kaszárnyának kitanított kutyaszerű gyakorlatai pótolják, melyek szintén arra szolgálnak, hogy minden kezdeményező képességet és gondolkodást elfojtsanak; többé nem az orgona nyugtalanító muzsikája hallatszik, hanem a dobok, a trombiták, a katonai zenekarok enerváló zaja; a processziók helyett a szemlék, a parádék, a nagy orchester melletti defilírozások, hol 50,000 emberi fabábot láthatsz, a mint parancszoza a lábát mozgatja. (93.)

Mire mindez a nagy erő kifejtés?

A hazafiság a kapitalista rend főtámasza. »A hazafiság elfedi minden nemzetben az osztályok közötti ellentétet az uralkodó osztály javára; ez által meghosszabbítja és megkönnyíti annak uralmát«. (97.) A haza nevében így lehetséges a nép gyermekeivel tulajdon szüleikre és testvéreikre lövetni.

Azután a patriotizmus arra is jó, hogy kalandos háborúkba lehet belekergetni a nemzetet, melyekből nagy haszna van a tőkének és az uralkodó osztályoknak általában. A nagy néptömegekre a háború mindig gyászos, káros és pusztító. Számukra csak egyetlen hasznos háború lehetséges: az, a mely az uralkodó osztály hatalmát megtöri.

* * *

Ez röviden a Hervé és híveinek forradalmi taktikája. Különbözik nem új. A háború esetére szóló rezervista sztrájkot már az 1891 -ki brüsszeli szocialista kongresszuson javasolta a hollandi követ Domela Nieuwenhuis csoportja megbízásából. Indítványát elvetették. 1893-ban Zürichben újra előállott vele.

Újra elvetette a kongresszus nagy többsége. A párt híres vezetői valamennyien szembeszálltak vele.

Orthodoxok és revizionisták csaknem teljesen egyek e kérdésben. Jaurès és Bebel között nincs különbség. A párt vezetői Hervével szemben hazafias internacionalisták.

Az ellentheóriát Jaurès fejtette ki legteljesebben számos cikkben és conférenceban és legutóbb nagy képviselőházi beszédében.

Eszmemenete röviden ez: a szocialisták a háború ellen vannak s a támadó háborút feltétlenül rosszalják. Viszont támadásokkal szemben meg fogják védeni a haza földjét. Mert Franciaországot, a szabad, köztársasági Franciaországot nem szabad prédául engedni oda pl. II. Vilmos militarizmusának. A Hervé formulája ép azért durván szimplista. Mindaddig nem lehet rezervista sztrájkokról beszélni, míg a világ egész proletariátusa egyszerre tenné le a fegyvert. És akkor sem fognak a jelenlegi hazák megsemmisülni, hanem a mai nemzetek lesznek továbbra is az emberi civilizáció nélkülözhetetlen szervei. A háborúnak vége lesz, mihelyst a szocializmus gazdasági eszménye megvalósult. Előbb nem. Addig bár vérező szívvel a francia proletár *esetleg* kénytelen fegyverrel is hazáját megvédelmezni, még ha külföldi testvérei vérére kellene is ontani . . .

Körülbelül ez a gondolatmenet, de még ennyire sem határozott. Ők is antimilitaristák, de a Hervé ajánlotta végső fegyvertől visszariadnak. Hogy helyette mit tesznek majd: nem mondják meg világosan. Ez az adott eset körülményeitől függ, melyeket természetesen a proletariátus érdekei szempontjából kell mérlegelni.

De Bebel egész világosan megmondta:

A német proleteriatús utolsó csepp véreig védelmezni fogja Németország jelenlegi területi egységét.

Hervének nem okoz nehézséget ez álláspont homályosságát és ellentmondásait kimutatni. »Bebel az egyik, Jaurès a másik oldalon, mindegyik fegyverrel kezében, meg fognak halni az egyik a német hazáért, a másik a francia hazáért.« (139.)

Igaz, hogy egyre hangsúlyozzák, hogy *csak védelmezni fogják a hazát*, míg támadó háborút a szocializmus lehetet-

lenné fogna tenni. Igen ám: de ki fogja eldönteni, hogy melyik ország volt a támadó. Hisz egy diplomata mondotta: »A határok fészkei minden ürügynek. Egy vadászati felügyelővel, egy színes határjellel és két kamaszszal egy eltökélt fejedelem akkor csinálhat háborút, mikor akar.«

És azután: mit érnek az elméleti kirohanások a szocialista kongresszusokon. Csaknem oly hatástalanok, mint a polgári békekongresszusok. Míg Hervé szerint az ő formulája az egyedüli, mely tényleg, már a közel jövőben véget vetne minden háborúnak.

»Mikor a kormányok tudni fogják, hogy a szervezett proletariátus jól el van tökévelve arra, hogy a mozgósítási parancsra a felkeléssel válaszoljon: akkor nyugodtan fogunk aludhatni; ezen a napon biztosak lehetünk, hogy érdekösszeütközések esetén a különböző hazák vezetői meg fogják tudni találni a Hágában székelő békebíró és a nemzetközi békebírósnak fogják alávetni vitás ügyüket.

Ez az egyedüli és kizárólagos eszköz, az egyedüli gyakorlati és csalhatatlan eszköz arra, hogy a kormányokat harcias velleitásaikból kigyógyítsuk.« (143.)

De ha mindennek dacára II. Vilmos megizenné a háborút és bekövetkeznék a Jaurès rémképe: Franciaország leverése a németek által . . . mi lenne akkor?

Hát a francia proletariátus alig veszítene valamit. A nyelvet csak nem féltik komolyan a németektől, akkor, mikor Németország mit sem tudott elérni erőszakos beolvasztási politikájával a maroknyi lengyelséggel szemben? Egyébként pedig minden a régiben maradna: szolgák és koldusok volnának, élvezve továbbra is azokat a csekély szabadságokat, melyeket minden európai állam kénytelen megadni.

A proletariátus szempontjából veszedelmes és gyászos, csak egy török, orosz vagy ázsiai barbár hódítás volna.

De mely józaneszű ember gondolhat ilyesmire?

Szóval a francia nép legfeljebb némi csekély politikai szabadságtöbbletet veszítene el a német hódítás esetén.

„De ezt kárpótolná egy határ rombadőlte. Kárpótolná a lehetőség, hogy kezet foghatnánk a német proletariátussal a kaiser ellen vívott mindennapi küzdelmében. Óh! Minket II. Vilmos csizmájával fenyegetnek! De ha mi csakugyan politikailag előrehaladottabbak vagyunk, mint a német nép — ahogy a francia hazafias szocialisták állítják — nos akkor jól van: segíteni fogunk neki, hogy kaiserja csizmáját lerázhassa, meg fogjuk őt tanítani, hogy kinevesse rendőrségét, és kardhordót.” (150)

Jaurès többi érvei még kevésbé állanak meg. A antimilitarista propaganda és a rezervista sztrájk nem érintik azt az igazságot, hogy a leszerelés után az egyes népek békén fejleszthetik kultúrájukat, műveltségüket és gazdagságukat.

És hogy a rezervista sztrájk sok-sok embert végromlással fenyeget?

De hát a háború nem ugyanezt teszi? »Ha kockára kell tenni életünket és a mieink életét, akkor ezt ne az uralkodó osztályok hasznáért vagy dicsőségéért tegyük, hanem hogy megalapítsuk a szocialista államot, melyben a munka intelligensebb szervezésével — hála érte a tudomány és a machinismus előhaladásának — biztosak vagyunk a felől, hogy a közöség minden egyes tagjának jóllétet adhatunk, műveltséget, örömeket és függetlenséget, a melyekre minden dolgos embernek joga van.« (119.)

* * *

Így áll egymással szemben Jaurès és Hervé s általában a parlamenti szocialista vezérek és a forradalmi, antimilitarista ideológok. Mit szól vitájukhoz a francia proletariátus, a francia nép? kinek a taktikáját követi? — ez most a kérdés.

A válasz nem lehet kétes: a francia proletariátus legöntudatosabb része Hervé tanait vallja és szemtanuk ítélete szerint az antimilitarista propaganda könnyű szerrel hatol be olyan paraszt vidékekbe is, melyekben a szocializmus végcélját még nem értik meg. Hervé maga beszéli el, hogy a kisparasztokból álló erősen nacionalista yonnei département négy év alatt az antimilitarizmus valóságos középpontja lett.

De a proletariátus gondolkozásáról e kérdésekben vannak közvetlenebb bizonyítékaink is. A *Mouvement Socialiste* folyóirat egy enquête-et rendezett a *Haza fogalma és a munkásosztály* címen és nem parlamenti szocialistákat és ideológokat, hanem valódi munkásembereket, a párisi és a vidéki munkásszervezetek titkárait (kik a munkástömegekkel mindennapi érintkezésben állnak és azok bizalmából töltik be állásaikat) kérdezte meg véleményeikről ezekben a kérdésekben:

I. A munkásoknak van-e hazájuk és lehetnek-e hazafiak?

II. A munkás nemzetköziség ismer-e más határokat, mint azokat, melyek az osztályokat elválasztják?

III. A munkás nemzetköziség nem, egyértelmű-e nemcsak a munkások nemzetközi szervezésével, hanem antimilitarizmussal és az antipatriotizmussal is?

IV. Mi a véleménye az általános katonai sztrájkról?

V. Mi a véleménye azokról a szocialistákról, kik egyidejűleg hazafiaknak és internacionalistáknak mondják magukat?*

A beérkezett 41 válasz közül, egy kivételével, valamennyi (bár gyakran egészen önálló levezetésekkel) a Hervé nézeteit osztja.

Különösen érdekesek az V. kérdésre adott válaszok. A munkások véleménye a hazafias szocialista vezérekről épen-séggel nem hízelgő. Még elég enyhe nyilatkozatok pl. az ilyenek: *Ils ne sont que des fumistes et des arrivistes!* A hazafias szocializmus kialakulásának okait szintén azon körülményekben találják, mint Hervé: A parlamenti szocialisták elvesztették a kontaktust a proletársággal, elpolgáriasodtak vagy a mandátumaikat féltik a forradalmi tanok miatt, melyektől pedig anyagi jólétük függ. Íme egy jellemző válasz. Paul Delesalle, gépészmunkás, a *Munka Szövetsége* helyettes titkárja ezt tartja:

A mi azokat az állítólagos „szocialistákat” illeti, kik magukat egyidejűleg hazafiaknak nevezik, ez azt bizonyítja, hogy vagy semmit sem értek meg a szocializmusból, vagy pedig hogy ellentétes érdekeik vannak azokkal szemben, kiknek nincs más megélhetési alapjuk, mint munkarejük s kiket mindig elakarnak adni a többet ígérőnek.

Bizonyos például, hogy Jaurès úrnak, a francia parlament tagjának, e parlament volt alelnökének, egy nagy újság főszerkesztőjének és a Tarn départementbeli földbirtokosnak nincsenek azonos érdekei a belga, francia, olasz stb. fémmunkásokkal, a kik ép ez órában, melyben írok, a Longwy medencéjének kapitalistái ellen küzdenek. Nem kevésbé kétségtelen, hogy Gérault-Richard úrnak, ki szintén képviselő, újságszerkesztő, gyár- és kávélytulajdonos, nincsenek ugyanazok az érdekei, mint akármelyik kapitalista börtön kizsákmányoltjának.

Jaurès és Gérault-Richard uraknak és az összes „hazafias szocialistáknak”, jellegükénél és helyzetükénél fogva ép annyira „érdekük”, hogy a hazák fénmaradjanak, mint a kizsákmányoltaknak, hogy elpusztuljanak”.**

Ha végig gondoljuk ezt az érdekesítő és jelentőségteljes kontroverziát, azt hiszem nem térhetünk ki azon meggyőződés elől, hogy a Hervé taktikája logikai alapon nem ostromolható meg.

Mihelyst egyszer a proletariátus azon a véleményen van és úgy érzi, hogy ránézve a jelenlegi haza elviselhetetlen és hogy sorsa bárminő hódítás vagy annexió folytán rosszabbra nem fordulhat: a Hervé által ajánlott taktika önként következik és azzal szemben minden ellenérv hasztalan.

* V. ö. a részletekre és a válaszokra nézve az idézett folyóirat 1905 augusztus, szeptember október és novemberi számaát.

** V. ö. Októberi szám 205., 206. 1.

Az is tény, hogy a Hervé javaslata a legbiztosabb elfojtása az uralkodó társadalom minden háborús szándékának.

Végül tény az is, hogy addig míg az antimilitarista propaganda a jelenlegi hadsereget fel nem bontja: a kollektív berendezkedés merőben utópia, mivel hiába minden parlamenti többség, ha egy a többséggel ellentétes akarat azt a hadsereggel egyszerűen szétverheti. Az antimilitarizmus nélkül a jövő esetleges szocialista többsége nem sokkal juthatna tovább* mint a mai magyar nacionalista többség a bécsi akarrattal szemben.

Csakis akkor, ha a haderő nem áll többé ellenségesen a nagy néptömegek akaratával szemben, hanem azt átérti és magáévá teszi: képzelhető el a kapitalista társadalom átalakítása akár békés, akár forradalmi úton.

Ezért nyilvánvaló, hogy a kapitalista fejlődés bizonyos fokán az antimilitarista propaganda szükségkép előáll, többé fel nem tartózkodó, sőt egyre nagyobb erővel fog fejlődni.

Ezt megállapítva viszont kétségtelen, hogy a Hervé tétele a forradalmár keresett brutalitásával szól és hogy az antimilitarista propaganda sem a francia államot, sem a francia nemzetet, sem a francia hazát nem fenyegeti. Mert kétségtelen, hogy akkor, mikor a hatalmak egy kis marokkói kalandtól is rettegnek: még csak gondolni sem fognak egy európai háborúra, melynek kikerülhetetlen következménye volna a társadalmi forradalom és a trónok többé alig orvosolható meggingása. És az is kétségtelen, hogy Hervé, mikor a jelenlegi hazákat ostromozza, mikor a hazaszeretetet az érdekekre alapítja: csak a jelenlegi hazákat akarja megszüntetni, nem pedig egy nemzettestnek békés, független, zavartalan előhaladását a gazdagság, a műveltség és a művészet útján, szóval egy népnek azt az autonóm kooperációját, mely múltjának, faji alkatának és adott viszonyainak megfelel. Szóval az egész áramlatot a forradalmi terminológiától menten szemlélve, az *az osztályuralmi nacionalizmus, nem pedig a valóban népuralmi, békés, közjóléti patriotizmus megdöntésére irányul*. Ilyen értelemben Jaurès igenis joggal mondhatta, hogy a hazák a nemzetközi szocializmusnak is nélkülözhetetlen képletei lesznek, vagy Pernerstorfer, hogy a szocializmus ép úgy, mint a személyiség jogait, a nemzetiségek békés fejlődésének jogát tiszteletben tartja.

Mindez nem változtat azon a tényen, hogy a szocializmus két szárnya között át nem hidalható szakadás állott be.

Talán ideigóráig sikerülni fog azt formulákkal leplezni, de a jövő egész kétségtelenül a szocialistákat két táborra fogja osztani: a parlamenti és a forradalmi szocialisták táborává.

Az elsőbe az intellectuelek és forradalmi kispolgárok fognak tartozni.

A másodikba a tulajdonképeni testi munkából élő proletár hadsereg.

És ez a kettéosztás tényleg meg fog felelni annak a valóságos differenciációnak, mely a szocializmusban végebe ment.

Mert a hazafias-szocialisták, Bebel, Jaurès és a többiek csakugyan az a stéber, frazeolog banda-e, a milyennek az idézett munkás-enquéte tartja s nem lehetnek-e ez iránynak tiszteletreméltóbb, sőt magára a forradalmi szárnyra sem haszontalan motívumai?

Azt hiszem magában ezen munkás-enquéteben résztvett egyik válaszadó eltalálta az igazat. Victor Griffuelhes, cipész-munkás, a *Munka Szövetsége* titkára ezeket a bölcs sorokat írta:

Az az ember, a ki bőségben él, a holnap aggodalma nélkül, kedve szerint értekezhetik pusztá filozófiai okoskodással, mint dilettáns, a haza fogalmáról. De a napszámos, a ki munkájából él — ott a hol találja — nem foghatja fel a hazát ugyanazon szempontból. Ha, mióta élek, az lett volna főfoglalkozásom, hogy elmémet elégítsem ki, talán a „hazafias-internacionálista-szociálisták” közé sorolhatnám magamat! De, ellenkezőleg, soha nem volt más gondom, mint az, hogy legégetőbb anyagi szükségleteimet elégítsem ki. A színház, a művészetek, az irodalom, a filozófiai elmélkedések, a rendszerek alkotása semmi szerepet nem játszottak életemben; először is azért, mert nagyon szegény létemre nem tehettem szert arra a műveltségre, mely ezen dolgok értékének megbecsülésére képessé tesz és azután azért, mert túlságosan elfoglalva a kenyérkereséssel, nem volt sem időm, sem lehetőségem, hogy bennük gyönyörködjem.

Ennélfogva minden társadalmi probléma előttem tudásomnak megfelelő föltételek között jelentkezik, életkörülményeim, szükségleteim szerint. És minthogy tudásom nem a Jaurésé és anyagai eszközeim nem a Gérauld-Richardé ép oly kevéssé, mint a hogy szükségleteim nem a Schneideréi, nem foghatom úgy fel a hazát, mint ők. A haza, úgy mondtották egy nép hagyományainak, szellemi kincsének összessége; bolygónk földjének egy darabja; egy hely, a melyen élünk szükségleteink kielégítését biztosítja.

Nos országunk erkölcsi hagyományait és szellemi kincseit nem ismerem, minthogy nem vagyok képes azokat megérteni és felfogni: a föld legparányibb darabja sem az enyém és az élet, melyet folytatok távolról sem elégíti ki legnélkülözhetetlenebb szükségleteimet.

Idegen vagyok mindattól a mi nemzetünk erkölcsi ragyogását kiteszi, semmim sincs, el kell adnom munkámat, hogy legégetőbb szükségleteimről gondoskodjam. Így tehát semmi abból, a mi másoknak a hazát alkotja, nem létezik számomra. Én nem lehetek hazafi.” *

Itt van az egész konfliktus kulcsa.

A szocializmus politikai és erkölcsi világa ma már igen nagy számban ölel fel olyanokat is, kik nem tartoznak a proletariátushoz és a kik más anyagi, erkölcsi és szellemi standardon állva nem értik meg a proletariátus minden eszméjét, erkölcsseit és taktikáját. Hogy a Gérault-Richardok vissza is élnek vele? — ki tagadná. Viszont objektív ítélkező sohasem fogja elfeledni azokat a szolgálatokat, melyeket egy Jaurès, egy Bebel tett a szocializmus ügyének.

És erre a posszibilista - intellektuel - reformista - egyetemi szocialista szárnyra nagy szüksége volt a szocializmus ügyének Franciaországban a mozgalom fejlődésének bizonyos fokán. Ezt csak mi messziről ítélni tudjuk meg kellőleg, kik a szocialista mozgalom mai fokán oly élénken érezzük kellő számú művelt, a tudomány teljes fegyverzetével ellátott szocialisták hiányát.

Mert bármily hatalmasak és forradalmilag egyedül számítóak legyenek is az osztályharc és az *action directe* fegyverei: míg döntő mérkőzésre kerülhet a dolog a jelenlegi társadalmi erőknek óriási átgyúrására van szükség nemcsak gazdasági téren, de tudományban, művészetben, morálban és vallásban egyaránt.

Pl. nem véletlenségből van az, hogy az antimilitarista propaganda nem a mozgalom kezdetén jelentkezik, hanem csak ott, a hol már erős a gazdasági szervezkedés, a szocialista szellemi és erkölcsi erők állapota, a tőkét védő parlamenti és községi szervek, a bírói hatalom stb. feloldottsága.

És ez nem lenézendő mértékben épen azon csoport munkája volt, mely ma magát *hazafias internacionalista-szocialistának* nevezni.

Mert az is. Mert Anatole Francéra, Jaurèsre és Mirbeaura és a többiekre nem közömbös a II. Vilmos csizmája. Meg azután: ha a szocialista parlamenti csoport kifejezetten az antimilitarista és hazafiatlan propaganda mellé állana, ki volna közösítve a jelenlegi nemzetből, *vogelfrei* állapotba jutna: minden alkotó reformmunka az uralkodó osztályok közreműködésével lehetetlen volna.

* I. h. Augusztusi szám 442., 443. 1.

A merő ököljog uralma következnek be. Vajjon kívánatos vagy lehetséges állapot volna ez a francia szocializmus jelenlegi fejlődési fokán? Vajjon a forradalmi erőszakos *action directe egyedül* elegendő volna-e?

Nem vagyok hivatott bíró ebben a kérdésben — de kételkedem benne.

Olyan országban pedig, a hol osztályparlament van, sokkal erősebben érezzük az általános titkos választójogon alapuló becsületes parlamenti munka szükségességét, semhogy lekicsinyelhetnők a parlamenti és az egyetemi szocializmus azt a munkáját, melyet Hervéék nemeslelkű csapata annyira gyűlöl. Lehet, hogy nekik akadály *már*. Nekünk *még* az élet volna.

A minthogy nincs az az örült Magyarországon, a ki antimilitarista falragaszokért akarná magát becsukatni akkor, mikor a polgári demokrácia előfeltételeiért való harc is annyi áldozatot követel.

Rab Balázs.